Kijk & Luistermuseum

Collectieplan Kijk & Luistermuseum
2022 – 2026

Kerkstraat 1
Bennekom

Augustus 2021

Collectieplan van het Kijk & Luistermuseum

Het collectieplan van het Kijk & Luistermuseum omvat de volgende hoofdstukken:

1. Missie
2. De collecties
3. Beschrijving van de deelcollecties
4. Afbakening van de collecties
5. Collectievorming
6. Behoud en beheer
7. Afstotingsbeleid
8. Gebruik van de collectie
9. Decoratieve objecten

1. Missie

In het Collectieplan van het Kijk & Luistermuseum wordt de verscheidenheid van de collectie beschreven. Het document dient ter ondersteuning van onze missie om de verwerving, het behoud, het onderzoek, de documentatie en bovenal de presentatie van de collectie ten uitvoer te brengen.
Via onze website en publicatie op Collectie Gelderland (door middel van het lidmaatschap van Erfgoed Gelderland) hebben wij de faciliteiten om onze collectie digitaal toegankelijk te maken voor een groot publiek.
Het museum is niet gericht op het maken van winst, maar is wel toegankelijk voor publiek en staat ten dienste van de samenleving en haar ontwikkeling.

2. De collecties

De kerncollectie van het Kijk & Luistermuseum wordt gevormd door twee deelcollecties (A en B) die hieronder worden beschreven.

Deelcollectie A: De historische collectie (regionaal erfgoed)
Deze deelcollectie is weer onderverdeeld in een viertal subonderdelen, te weten:

1- Streekhistorische gebruiksvoorwerpen en gereedschappen;
2- Textielobjecten;
3- Textielwinkel uit 1868;
4- Schoolklas van rond 1920.

Voorheen was er nog een vijfde subonderdeel, te weten: Archeologische vondsten. Dit onderdeel is inmiddels afgestoten (zie ook paragraaf 3.1.5).

Deelcollectie B: De collectie mechanische muziekinstrumenten
Deze deelcollectie is de oudste van het museum en samengesteld uit voormalig privébezit van enkele Bennekomse verzamelaars. Het museum onderscheidt zich hiermee van de vele kleine streekmusea in ons land.
Het bijzondere van elk muziekinstrument in deze collectie is, dat het zijn eigen muziek kan laten horen door mechanische overbrenging naar de geluidsbron.

3. Beschrijving van de deelcollecties

3.1. Deelcollectie A: De historische collectie (regionaal erfgoed)

3.1.1.Streekhistorie

De streekhistorische collectie bestaat uit:

- Gebruiksvoorwerpen voor in en rondom het huis, waaronder speelgoed voor thuis en voor op het schoolplein.
- Voorwerpen voor persoonlijke verzorging van baby's tot volwassenen en spullen van een huisarts en een vroedvrouw.
- Landbouwgereedschappen, kleine machines, voorwerpen voor de verzorging van het vee en het verwerken van melk en melkproducten.
- Gereedschappen voor de ambachten van timmerman, rietdekker, klompenmaker, huisschilder, wagenmaker, smid en kappersgereedschappen.
- Specifieke voorwerpen die vóór en in de Tweede Wereldoorlog in Bennekom zijn gemaakt en gebruikt.
- Enkele poppenhuizen, waaronder een miniatuur van een goed ingericht herenhuis uit de 19^{e} eeuw.
- Een authentieke kruidenierswinkel uit circa 1900, gevuld met gangbare producten uit die periode. Koffiebranders en een koperen balansweegschaal met losse gewichten zijn deel van de inventaris.
- Het oude torenuurwerk van de Bennekomse Oude- of Sint Alexanderkerk, gemaakt in 1904 door de firma Eijsbouts te Asten, is in 1985 toegevoegd aan de museumcollectie.
- In 2020 is een uurwerkcollectie toegevoegd. Dit is een schenking uit een privéverzameling, afkomstig van een regionaal familiebedrijf dat ook destijds betrokken was bij het leveren van het torenuurwerk in Bennekom.

3.1.2.Textielobjecten

De textielcollectie bevat:

- Zowel vrouwelijk als mannelijk lijfgoed en streekeigen bovenkleding. Voor vrouwen werk- en nette kledingstukken, sierraden, rouwkleding met bijbehorende tassen en hoeden.
- Hoofddeksels, zoals herenhoeden en petten, vrouwen(streek)mutsen en hoofddeksels voor burger en boer(in).
- Voor de toenmalige dagelijkse gang van zaken noodzakelijke gebruikstextiel, zoals tafellakens, servetten en handdoeken.

- Verder onder meer babyluiers, truitjes, mutsjes, broekjes, doopjurken en een aantal kinderbovenkledingstukken.
- Diverse (meisjes)handwerkproducten zoals borduur-, naai- en stopproeflappen, gemaakt met verschillende technieken. Stroken van kant, gemaakt van zijde met verschillende klos- en weeftechnieken. De verzameling oefen- of merklappen geeft een goede inkijk in de handwerklessen van lagere en middelbare scholen van voor 1950.
- Poppenkleren, behorend bij poppen en ledikantjes, hiermee kan het speelgoed, vooral voor meisjes, worden getoond.

3.1.3.Textielwinkel uit 1868

De historische textielwinkel komt uit Zutphen en staat model voor de toenmalige overal in het land voorkomende kleine textiel- en manufacturenwinkels waarin men garen, stoffen, wol, handwerkbenodigdheden, drukkers en knopen verkocht.
De geëxposeerde streek-eigen voorwerpen van gebruikstextiel, voornamelijk uit begin twintigste eeuw, geven een goed beeld van die tijd. In de winkel zijn ook een groot aantal voorwerpen aanwezig die vermeld staan bij de hierboven genoemde ‘textielobjecten’.
Aan de hand van de aanwezige kleding is het mogelijk de sociale stratificatie in de regio aanschouwelijk te maken tijdens demonstraties in de winkel.

3.1.4.Schoolklas van rond 1920

De nagebootste schoolklas van rond 1920 is niet zozeer typerend voor Bennekom, maar zag er ook in Bennekom ongeveer zo uit.
In deze klas beleeft men de sfeer van een school waarin onderwijs werd verzorgd met eenvoudige leer- en hulpmiddelen van vóór het tijdperk met de digitale hulpmiddelen. Inventaris, leer- en schrijfmiddelen, als ook de kolenkachel, stammen allemaal van rond die tijd. In het klompenrek is te zien op welk schoeisel de kinderen lopend naar school gingen. De houten schooltas geeft weer dat er ook toen al huiswerk moest worden gemaakt.

3.1.5.Archeologische vondsten

In de bodem van Bennekom en omgeving zijn voorwerpen gevonden die door onze archeologische adviseur als “archeologische vondst” zijn aangemerkt en samengevoegd tot een (deel)collectie.
Deze archeologische deelcollectie bevindt zich echter niet meer in het museum. In januari 2012 is deze in bewaring gegeven bij Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), afdeling 17 te Arnhem met als doel deze voor onderzoek en voorlichting op scholen te gebruiken. In 2015 is deze collectie ondergebracht bij het gemeentearchief van Ede.
Het bestuur van het museum heeft in december 2016 besloten dat de collectie geschonken mag worden aan de Gemeente Ede, onder de voorwaarde dat deze altijd ter beschikking staat voor voorlichting en presentatie. Belangrijke drijfveren voor dit besluit zijn: juiste determinatie door professionele archeoloog, goed beheer en toegankelijkheid.
In overleg met individuele schenkers en de Historische Vereniging Oud Bennekom is deze schenking in 2017 gerealiseerd.

3.2. Deelcollectie B: De collectie mechanische muziekinstrumenten

De collectie mechanische muziekinstrumenten bestaat uit instrumenten waarmee men muziek kan laten horen, zonder dat muzikale kennis en vaardigheid nodig is om een instrument te bespelen.
De aandrijving van deze instrumenten is altijd mechanisch. Het mechanisme wordt in beweging gebracht door een metalen veer, door middel van stalen gewichten of door het aandraaien met lichamelijke spierkracht dan wel - bij enkele instrumenten - door een elektromotor.
De muziek ontstaat door het mechanisch aanslaan van snaren, het aantokkelen van een toonkam of door het openen van luchtkleppen bij orgelpijpen.
Ook het programma dat het instrument aanstuurt - de muziekdrager - is mechanisch: een metalen cilinder, een metalen of kartonnen schijf, een papieren rol of een kartonnen boek.
Een verzameling waarmee wordt getoond hoe men in de huiskamer, op straat of in het café, muziek ten gehore bracht vóór de uitvinding van de grammofoon of radio.

Deze instrumentencollectie geeft een overzicht van de ontwikkelingsgeschiedenis van de mechanische muziekinstrumenten in de periode 1850 - 1950. Zij bestaat onder meer uit:

- Een (oefen)carillon als oervorm van het mechanisch muziekinstrument;
- Verschillende toonkam-instrumenten;
- Cilinderspeeldozen met en zonder bellen;
- Schijvenspeeldozen;
- Schijvenkasten, als voorloper van de latere jukeboxen;
- Tong- en pijporgels, waaronder de grote en kleinere draaiorgels.
- Een Reginafoon als combinatie van een schijvendoos en grammofoon;
- Een orchestrion of violano virtuoso; een kast waarin de combinatie is gebouwd van twee snaarinstrumenten, een piano en een viool;
- Een tweede orchestrion, bestaande uit de combinatie van een cilinderpiano met een triangel, bekkens en een trom;
- Enkele boekpiano's en pianola's;
- Diverse kleine objecten welke muziek laten horen en gelijktijdig kunnen bewegen, de zogeheten muziekautomaten.

4. Afbakening van de collecties

Ten aanzien van deelcollectie A, waaronder genoemde sub collecties 1 t/m 4, geldt dat deze is samengebracht met objecten uit Bennekom of omgeving en gebruikt in de periode vanaf eind 19^{e} eeuw tot halverwege de 20^{e} eeuw.
Vanaf 1950 is de wereld sterk veranderd en mede door de Europese industriële ontwikkelingen en de startende globalisering is er van typisch regionale gebruiken steeds minder sprake. Traditionele huishoudelijke gebruiksvoorwerpen werden vervangen door elektrische apparaten. In de landbouw ontstond de grote mechanisatie, later met digitale

toepassingen. Kleine winkels moesten wijken voor supermarkten en de streekdrachten verdwenen door de komst van de moderne mode.
Ons museum richt zich erop, objecten te verzamelen en te bewaren van vóór de periode van genoemde veranderingen.
Het gebeurt soms dat er karakteristieke objecten worden aangeboden die iets verder gaan in de tijd en na beoordeling toch worden aangenomen om reden van het tonen van voortschrijdende ontwikkelingen in de aanwezige objectcategorieën.

Voor de deelcollectie B, de mechanische instrumentencollectie, geldt geen regionale herkomstbeperking voor eventuele uitbreiding.
Wel geldt een beperking voor elektrische instrumenten met muziekdragers van eerder opgenomen muziek, zoals grammofoons, radio's, beeld- en geluidstapes en digitale muziekspelers. Deze hebben geen puur mechanische aandrijving en behoren daarom niet tot de collectie van het Kijk & Luistermuseum.

5. Collectievorming

Deelcollectie A is grotendeels bijeengebracht door schenkingen van individuele verzamelaars en inwoners van Bennekom en omstreken. Nog jaarlijks wordt er een groot aantal voorwerpen door de bevolking uit de omgeving als schenking aangeboden.

Objecten worden op onderstaande aspecten beoordeeld voordat ze worden toegevoegd aan de collectie:
- Wel/geen erfgoed;
- Wel/geen museale waarde;
- Wel/niet reeds aanwezig in het museum;
- Fysieke staat;
- Oorspronkelijke gebruiksperiode;
- Indien kwalitatief beter dan aanwezig object: omruilen;

Uitbreiding van de textielcollectie met kledingstukken uit de jaren 1950 en 1960 is een gewenste waardevolle aanvulling op de collectie, zo ook (school)kinderkleding uit de eerste helft van de 20^{e} eeuw.
In sommige gevallen wordt advies gevraagd aan deskundigen (Erfgoed Gelderland) voor het bepalen van de kwaliteitseisen van objecten en de criteria omtrent de museale waarde.
Vanwege beperkte financiële middelen zullen er voor dit deel van de collectie bij uitzondering objecten worden aangekocht uit het collectiefonds.

Voor deelcollectie B geldt dat gewenste uitbreiding enkel gerealiseerd kan worden door aankoop van instrumenten die op de markt beschikbaar komen en betaalbaar zijn. De inhoud van het instrumentenfonds is hiervoor leidend.
Het is om die reden dat men zeer selectief moet zijn bij het bepalen of de aankoop voldoet aan de voorwaarden beschreven in hoofdstuk 4 ('Afbakening van de collecties').

Indien besloten wordt om over te gaan tot acceptatie of aankoop van een aanvullend object, wordt een overdrachts-/schenkingsformulier ingevuld en ondertekend, waarmee het aangeboden object eigendom wordt van het museum. Alle bijzonderheden die over het object bekend zijn worden genoteerd en in het registratiesysteem Memorix opgenomen.

Schenkers van geaccepteerde objecten ontvangen een bedankbrief van het museum met een vrijkaartje voor een bezoek aan het museum als attentie.

Het museum kent twee conservatoren, één voor de historische collectie en één voor de mechanische muziekinstrumenten. Deze conservatoren beoordelen de nieuw binnengekomen objecten op de eerder beschreven aspecten en verwervingsvoorwaarden. Na een positief besluit wordt het museale object geregistreerd in Memorix. Indien sprake is van aankoop/financiële vergoeding vindt overleg plaats met de andere stafleden en de directeur.

Het bestuur van het Kijk & Luistermuseum streeft ernaar om met behulp van gericht onderzoek naar ontbrekende stukken in de collecties, binnen de in hoofdstuk 4 vermelde afbakening, de collectie zo compleet mogelijk laten zijn.

6. Behoud en beheer

In lijn met de huidige collectie streven we naar kwalitatieve verbetering en behoud van de collectie, waarbij de termen ‘erfgoed’ en ‘museaal’ belangrijke pijlers zijn.

Het binnenklimaat van de tentoonstellings- en depotruimten is van groot belang voor de levensduur van de collectiestukken. Met de huidige klimaatbeheersingsinstallaties wordt aan deze voorwaarden voldaan. Het beleid is erop gericht de benodigde installaties en de collectie in goede conditie te houden. Hierbij gaat het om verlichting, temperatuur, vochtregulering en reiniging.
Textielobjecten worden in het donker en onder goede klimatologische omstandigheden bewaard in daarvoor geschikte bewaarmiddelen, die in overleg met Erfgoed Gelderland zijn aangeschaft.

Binnen het museum is een actieve technische dienst aanwezig. Deze verzorgt het periodiek onderhoud van de installaties of geeft hiervoor opdracht. Zij registreert de resultaten van de klimaat-dataloggers in het computersysteem. Ook verzorgt zij de lichtmetingen.

Waar mogelijk wordt de technische dienst ingeschakeld en worden reparaties en onderhoud in een eigen werkplaats binnen het museum uitgevoerd, waaronder ook het (preventief) behandelen tegen aantasting door houtworm.
Binnen de technische dienst zijn bekwame restauratoren voor de mechanische instrumenten aanwezig. Ook is er bijzondere deskundigheid voor het muziekgedeelte, zoals restauratie en stemmen. Daar waar nodig wordt voor instrumenten die niet in eigen beheer kunnen

worden onderhouden of gerestaureerd, in overleg met Erfgoed Gelderland een restauratieplan opgesteld.

Periodiek wordt er instructie gegeven aan presentatoren om de zeer oude instrumenten zorgvuldig te kunnen bedienen. Ook in de medewerkersvergaderingen is dit een terugkerend agendapunt.

Elk museumobject, in bezit of nieuw aangeboden, wordt gefotografeerd en met foto ingeschreven in het collectie-registratiesysteem Memorix Maior (in dit document kortweg aangeduid als Memorix). De objecten worden daartoe voorzien van een inventaris- en standplaatsnummer.
Op dit moment wordt door enkele in Memorix opgeleide medewerkers gewerkt aan het inhalen van een achterstand in het fotograferen en beschrijven van objecten die in het verleden zijn aangeboden. Voor nieuwe objecten wordt dit direct na acceptatie gedaan. Objecten werden in het verleden uitsluitend beschreven voor intern gebruik, ook in een periode waarin geen foto's werden gemaakt. Tegenwoordig is de collectie grotendeels digitaal toegankelijk, via een link op onze website www.kijkenluistermuseum.nl, regionaal via het Edese 'Digitale Tafel'-project en provinciaal/landelijk door deelname aan projecten in samenwerking met Erfgoed Gelderland (onder de naam Collectie Gelderland; www.collectiegelderland.nl).
Deze ontwikkelingen vereisen uniforme beschrijvingen conform de AAT-Nederland, de richtlijn voor musea en aanbevelingen door de Museumvereniging.

7. Afstotingsbeleid

De collectie van het museum is grotendeels eigen bezit.
De ontstaansgeschiedenis van het museum begint bij de Historische Vereniging Oud Bennekom (HVOB). Zij heeft in 1998 haar collectie in langdurige bruikleen overgedragen aan het Kijk & Luistermuseum. Deze overdracht is in documenten beschreven en daarmee gewaarborgd.

Wanneer een object defect, niet passend in de collectie of dubbel aanwezig is en besloten wordt dit object uit de collectie te verwijderen, wordt dit gemeld bij de HVOB. In overleg wordt vastgesteld wat de volgende stap zal zijn.

Een besluit tot verwijdering van een object uit de eigen collectie van het museum, om dezelfde voornoemde redenen, wordt na intern overleg genomen door de desbetreffende conservator. Indien het object nog waardevol kan zijn voor een ander museum, wordt hierover rechtstreeks contact gezocht met het desbetreffende museum met ondersteuning van een foto van het object.

Wanneer de schenker van het object bekend is en diens gegevens te achterhalen zijn, wordt deze of zijn/haar familie benaderd en gevraagd naar een eventuele wens tot terugschenken.

In een uiterste geval wordt een object vernietigd. Door een kritische houding bij het aannamebeleid is dit echter een zeldzaamheid.
Wanneer een aangeboden object niet passend is voor onze collectie, wordt ook daarvoor eventueel een andere bestemming gezocht.

8. Gebruik van de collectie

Het museum beoogt een collectie te conserveren en te beheren met als doel een educatieve en recreërende taak uit te voeren door het inrichten van tentoonstellingen en het geven van demonstraties.

- Tijdens demonstraties van textielobjecten en kleding kan de vroegere sociale stratificatie in de regio aanschouwelijk worden gemaakt.

- Tijdens presentaties wordt de geschiedenis van de ontwikkeling van mechanische muziekinstrumenten onder de aandacht gebracht en kan men de voortgebrachte muziek beluisteren. Dit wordt ondersteund door middel van een tijdlijn.

- In de schoolklas kunnen bezoekers, zowel volwassenen als kinderen, zien hoe een schoolklas van hun grootouders eruitzag. Het gaat daarbij vooral om de beleving van een school zonder de digitale hulpmiddelen waaraan de huidige schoolkinderen nu zo gewend zijn geraakt.

- Tijdens landelijke themadagen worden objecten uit het depot, welke niet regulier zijn tentoongesteld, onder de aandacht gebracht.

- Door bruikleen van objecten aan de Historische Vereniging Oud Bennekom (HVOB) wordt medewerking verleend aan hun pop-up tentoonstellingen.

- Medewerking wordt verleend aan tijdelijke bruikleen aan collegae musea.
  Hiervoor wordt een speciaal bruikleenformulier gebruikt, dat door vertegenwoordigers van beide musea wordt ondertekend. Hiermee is de verzekering geregeld en het risico overgedragen aan de bruikleennemer.
  De verpakking wordt door de bruikleengever verzorgd en het transportrisico is voor de bruikleennemer.

- Medewerking wordt verleend aan de jaarlijkse Open Monumentendag, georganiseerd door een werkgroep van de HVOB, met kleine tentoonstellingen van objecten ter ondersteuning van het betreffende thema. Dit geldt eveneens voor ‘De Nacht van de Geschiedenis’.

- Voor jonge bezoekers zijn er tijdens de reguliere openingstijden speurtochten binnen het museum met objectfoto’s en vragenlijsten.

- Schoolklassen worden ontvangen, rondgeleid en thematakken worden uitgevoerd met gebruikmaking van de museumobjecten.

- Digitale presentaties binnen het museum, waaronder een App op de smartphone, maar ook film, ondersteunen het gebruik van de getoonde objecten.

9. Decoratieve objecten

Binnen het museumgebouw bevindt zich één zaal waarin minimaal drie keer per jaar een themaexpositie wordt ingericht. Daarnaast bevindt zich in de hal een viertal vitrines waarin eveneens minimaal driemaal per jaar wordt ingespeeld op actuele thema's. Deze exposities en vitrines worden ingericht met grotendeels eigen objecten en aangevuld met geleende objecten.

Voor deze thematentoonstellingen worden naast museale ook decoratieve objecten gebruikt. Tussen het aanbod van collectieobjecten door particulieren (zie hoofdstuk 5, 'Collectievorming') en eerder aangeboden objecten, bij de oprichting van het museum, bevinden zich soms bruikbare niet-museale voorwerpen.
Een klein aantal voorwerpen wordt voor dat doel aangenomen en bewaard. Deze niet-museale voorwerpen worden op de gebruikelijke manier geregistreerd in Memorix met (plaats)nummer, echter wel met een ander serienummer.

Deze voorwerpen zijn (nog) niet museaal, maar kunnen dat in de toekomst wel worden en dan door middel van een nummerwijziging naar de museale collectie worden overgeschreven.